

Eesti Vabadusvõitlejate Liidu Infoleht

VABA SÕNA

NR 33 OKTOOBER 2020

Mälestuskivi avamine
Puisse ninas
19. septembril 2020

Austatud minister ja head kokkutulnud.

7. veebruaril 1944 kutsus Eesti Vabariigi viimane seaduslik peaminister presidendi ülesannetes Jüri Uluots rahvast üles astuma relv käes vastu Eestit ähvardavale punaarmeele. Uluotsa pöördumine vastas kõigiti rahva seas levinud arusaamadele ning veebruaris 1944 ulatus mobiliseeritute hulk üle 40000 mehe.

Edasi sündis see, et punaarmee pealetung peatati enneolematu kangelaslikus vastupanus. NLiidu väed kandsid tohutuid kaotusi nii Narva ruumis kui ka Sinimägedes, kus võitlesid õlg-õla kõrval Eesti 20. Diviis, piirikaitserügemendid, politseipataljonid, omakaitse üksused ning vabatahtlikud Lääne- ja Põhja-Euroopast. Hiljem, Emajõe rindel, lisandusid soomepoisid.

Need lahingud olid suurimad, mida Eesti pinnal peetud ja kuulusid ka suurimate hulka II MS arvestuses, seda nii osavõtjate kui ka kaotuste poolest.

Kolm päeva sai kahe okupatsioonirežiimi vahel sini-must-valge lipp Pika Hermannini tornis lehvida, põhiseaduslik Eesti riik astus korraks ellu ja andis selgelt mõista, et niipea, kui olud võimaldasid, tegime meeletult katse uuesti vabaks saada. On võimatu alahinnata Otto Tiefi valitsuse moodustamist, mis andis Eesti riigile õigusliku järjepidevuse katkematus.

Põhiseaduslik Eesti valitsus otsustas lootusetus olukorras võidelda vaba Eesti eest eksilis. Selleks lahkus peaminister presidendi ülesannetes

Jüri Uluots Rootsi ning temale pidid järgnena Vabariigi Valitsuse liikmed.

Kuigi Eesti riigi iseseisvuse eest võidelnud ei saavutanud oma lõppeesmärki – Eesti taasiseisvumist, oli sellel võitlusel suur tähendus nii Eesti riigi kui ka Soome jaoks. Toodud ohvrid ei olnud asjatud. Eesti jaoks tähendasid kaitselahingud idarindel seda, et kümned tuhanded inimesed suutsid taanduda läände, minnes ajutisse, kuigi pikaajalisse maapakku. Kuid just need põgenikud alustasid läände jõudes taas võitlust Eesti iseseisvuse eest. Meie pagulaste võitlust Eesti iseseisvuse taastamise eest ei tohi alahinnata.

Täna on põhjust tänada neid naisi ja mehi, kes rasketel aegadel omaenese elu hinnaga avaldasid vastupanu, kes võitlesid okupatsiooni vastu relvastatult ja relvastamata, kes astusid vastu metsavendadena, keda Eesti riigi kalliks pidamise eest arreteeriti, piinati ja mõrvati, kuid kes hoidsid üle põlvete hinges meie sini-must-valget lippu. Tuleb hinnata, et rahvas ei väsinud lootmast ja vastu panemast. Võitlus vaba ja demokraatliku Eesti eest toimus vabas maailmas põhi-seadusliku eksiilvalitsuse ja Eesti välisesinduste eestvedamisel. Erinevates vormides kestis see võitlus okupatsiooni lõpuni 1991. aastal – Eesti ei alistunud kunagi okupatsioonivõimudele.

Väga oluline on see, et Eesti peab meeles ja tunnustab igal aastal mälestusüritusega Otto Tiefi

valitsust, samuti inimesi välisteenistustes, tänu kellele saame täna elada vabas Eestis ning rääkida riiklikust järjepidevusest.

Korraks tahaks mõelda, et kuidas oleksime ise käitunud 1944. aasta olukorras. Kas oleksime eeskujuks oma lastele nagu need vaprad naised ja mehed, kes astusid vastu okupantide terrorile.

Elagu vaba Eesti!

Tiit Põder

EVL juhatuse esimees

HEITLIKUL SUVEL

2020.aasta suvi rõõmustas ja kurvastas Eesti inimesi heitlike ilmadega – oli palavust ja vihmahooge. Vahepeal paranes olukord ka koroonarindel, kuid sügisel näib jälle ärev aeg tagasi tulevat. Venemaa ja USA on endiselt raskustes – nakatunute arv kahaneb teotempos. Kindlustunnet ei lisa ka uudised viiruse teisest lainest, mis erinevate arvamuste kohaselt on mitmes riigis juba käes või peagi tulemas. Viirusega seotud majandusraskuste ja teatud poliitikute toetusel USA-s lahvatanud hübriidkodusõda kestab ikka edasi (omandades järjest jaburamaid vorme), samuti on Eestis lähedal tekkinud uus kriis Valgevenes.

Võib vaid loota, et president Lukashenkal ei õnnestu oma võimulpüsimise kindlustamiseks provotseerida sõjalist konflikti NATO-ga. Tundub siiski, et vaatamata selle mehe ägedale retoorikale teavad suurriigid Venemaa ja USA üsna täpselt, millised sõjajõud kuskil paiknevad

ja liiguvad ning neil on võimalik omavahel otse kontakteeruda taoliste provokatiivsete püüdluste ignoreerimiseks.

Näib siiski, et kogu Valgevene kriis võib lõppeda hoopis lõhestatud riigi veelgi kiirema libisemisega Venemaa külge – kui mitte Tatarstani staatuses, siis satelliitriigina, mille president ja valitsus on tunduvalt venesõbralikumad, kui isepäine ja kaval Lukashenka.

Kodumaal aga on probleemid õnneks tunduvalt väiksemad. Isegi siis, kui nad mõjuvad ärritavalt ja eemaletõukavalt, ei suuda nad oluliselt mõjutada eestlaste tervet talupojamõistust.

Seniks aga soovin kõigile kaunist sügist ning hoolige enda ja oma lähedaste tervisest!

Elagu Eesti
H.O.

Lugupeetud Porkuni lahingu veteranid! Lugupeetud sõjaveteranid! Daamid ja Härrad!

Täna taastame me kolme Porkuni lahingus surmavalt haavatud noore leegionäri haua Väike-Maarja pühitsetud mullas. 1999.a. avasime nende langenud kameraadide Sauvälja haual mälestuskivi tekstiga "Aeg sangareid ei unusta!" See on parafras Teie võitluslaulust "Aeg sangarid kord unustab ja tandid tasandab..."

Ja tõepoolest, seda Väike-Maarja sangarihauda pole unustatud. Ma mäletan lapsepõlvest, kui me tulime perega surnuaeda, sidusime hobuse siia lasipuu külge ja pärast seda seisatusime siin

haua. Haud oli Eesti vapi kujuline ja sellel õitses kolmes reas sinised, mustad ja valged võõra-semad. Haud säilis vaikselt läbi Nõukogude aja.

Avaldan ELVVK poolt suurt tänu Väike-Maarja vallale väarika hauakivi paigaldamise eest leegionäride hauale!

Aeg sangareid ei unusta!

Puhake rahu, Eestimaa pojad!

Väike-Maarjas,

21.09.2020. a.

Hanno Tamm

Ajaloospiraal teeb oma ringe ja meile säraavad sealt olulised sündmused, mis korreleeruvad ümarate aastanumbritega

100 aastat tagasi koos sõjategevus Poola, Leedu, Ukraina ja Valgevene alal. Tänavu on seal jälle ohtlikud rahutused.

Ajaloos on Euroopa päästetud idavaenlaste eest neli korda:

- 14. sajandil peatasid leedulased mongolite pealetungi Euroopasse.

- 1683. a. piirasid türklased Austria pealinna Viini täielikult sisse. Austria prints Eugeni juhtimisel ja Poola kuninga vägede abiga türklased purustati. Muide türklaste voorist leitud kohviubadest sai alguse Viini kohvikultuur.

- 1700.a. sügisel algas Põhjasõda ja Peeter I piiras sisse Narva kindluse. Rootsi kuningas Karl 12 purustas vene väe ja päästis Euroopa.

- 1920.a. Võtsid Nõukogude Venemaa juhid eesmärgiks kommunistliku maailmarevolutsiooni eksportimise Euroopasse. Märtsis 1919.a. oli loodud Moskvast Kommunistlik Internatsionaal (Komintern). Esimees Grigori Zinovjev.

Vene tsaaririigi kulla ja briljantide toel suutis Moskva mobiliseerida Euroopa kommunistlikke parteisid ja vasakpoolseid liikumisi rahutustele. Eriti aktiivsed olid Saksamaal Klara Zetkin ja Karl Liebknecht, Saksamaale oli vaja appi minna revolutsiooni lõpetama, aga Poola oli jälle vahel!

Juulis 1920.a. ründas Punaarmee Mihhail Tuhhatševski juhtimisel Poolat. Poola vägede ülemjuhataja Jozef Pilsudski juhtimisel andis Poola armee lõuna poolt löögi Varssavi poole liikuvale Punaarmeele. Kümne päevaga oli vastane alistanud.

See oli Nõukogude kurjuseimpeeriumi esimene kaotus ja Euroopa oli neljandat korda päästetud. Oli sündinud ime Wisla ääres!

Porkunis,

21.09.2020. a.

Hanno Tamm

Jõgeva Vabadusvõitlejate Ühenduse

25. aastapäev

25. augustil tähistas Jõgeva Vabadusvõitlejate Ühendus Kuremaa järve ääres Udu talus oma veerandsaja juubelit. Õnnitlema olid tulnud Eesti Vabadusvõitlejate Liidu, Tartu ja Tallinna ühenduste esindajad ning Kaitseliidu Jõgeva maleva praegune ning ka kõik endised pealikud. Piduliku koosviibimise avas Jõgeva ühenduse juhatuse esimees Rannar Kerge. Kokkuvõtte ühenduse ajaloost tegi KL Jõgeva maleva Põltsamaa üksikkompanii ajaloopealik Rünno Savir. Jõgeva ühenduse juhatuse esimehed on olnud: Evald Paeveer (1995-1999), Endel Bergmann (1999-2001), Erich Ots (2001-2005), Kuno Paeveer (2005-2008) ja Arnold Kull (2008-2019), aastast 2019 on juhatuse esimees Rannar Kerge, endised juhatuse esimehed olid kõik 1944. aasta Eesti kaitselahingute veteranid, Rannar Kerge on Eesti kaitsejõudude (KL) taastaja. Juubelil oli kohal ka 94 aastane ühenduse viies juhatuse esimees Arnold Kull. Läbi aegade on Jõgeva ühendusse kuulunud üle 90 sõjaveterani.

Kohal oli Kaitseliidu Jõgeva maleva praegune pealik kol-ltn Tarmo Laaniste ning eelnevad pealikud mjr(e) Ants Nurk, mjr(r) Mati Kuusvere ja mjr(r) Janno Rosenberg.

EVL annetas juubeli puhul Jõgeva ühendusele nimelise laualipu ning Kaitseliidu Jõgeva malev teeneteplaadi. Vabadusvõitlejate Tartu ühendus autasustas KL Jõgeva maleva esimest pealikut mjr(e) Ants Nurka teeneteristiga.

Kokkutulekust osavõtjad täheldasid ajaleht Vooremaa esindajale, et vabadus pole meile mitte kunagi niisama kätte kukkunud. Vabaduse eest on võideldud ning elu antud. Noorsugu tuleb kasvatada Vabadussõja ja Sinimägede vaimus, et neist saaksid Eesti patrioodid. Vabadusvõitlejate ühenduste kaitseväge taastajatest liikmed ja noorliikmed peavad aga vabadusvõitluse aadet ja mõtet edasi viima, see on kohustus Vabadussõjas ja 1944. aasta kaitselahingutes osalenud meeste ees.

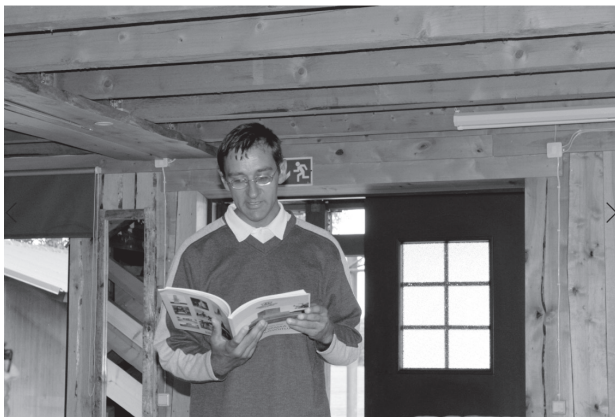
Arnold Kull toonitas, et tänases Eestis on hea ja turvaline elada, noorsool peaks olema usku Eesti püsijäämisse.

Usun, et nii Jõgeva ühendus kui ka vabadusvõitlejate liit jäävad ajast aega püsima.

Tiit Pöder
v-ltn(e)

EVL juhatuse esimees

Justiitsminister Raivo Aeg Vabaduse Tammepärja aumärkide üleandmisel 31. augustil 2020

Austatud vabadusvõitlejad! Head sõbrad!

Täna möödub 26 aastat päevast, mil Eestis lõppes Teine maailmasõda.

Tol päeval, 31. augustil 1994, lahkus Eestist viimane Vene sõdur. See lahkumine polnud ilus ja sõbralik, vaid pigem vaenulik, kuid tähtis on see, et me saime lõpuks ometi taas vabaks. Võõrast väest jäid siia maha lõhutud kasarmud ja palju lagastatud alasid, mille me oleme nüüdseks ammu korda teinud.

Kuid üle poole sajandi kestnud okupatsioon lõi meie maale ja rahvale ka selliseid haavu, mida pole võimalik ravida, heastada ja korda teha. Teisele maailmasõjale ja Eesti okupeerimisele pani aluse 23. augustil 1939 sõlmitud Molotovi-Ribbentropi pakt. See võttis meilt vabaduse ja oma riigi.

Kuid mitte ainult. See kuritegelik sobing hävitas viiendiku Eesti rahvast. Vabaduse saime me tagasi, aga kaotatud elusid pole meil võimalik kuidagi tagasi saada. See on korvamatu kaotus. Selle kaotuse valu aitab leevendada ainult see, et me peame neid inimesi igavesti meeles – et me ei unusta kurjategijate ohvreid ja mäletame, kui ränka hinda me oleme pidanud oma vabaduse eest maksma.

Esimesed Punaarmee väed saabusid Eestisse juba õige pea pärast Teise maailmasõja algust, 18. oktoobril 1939, kui Stalin surus pärast Hitleriga sõlmitud kokkulepet Eestile peale baaside lepingu. Aga Eesti jaoks ei kestnud Teine maailmasõda sugugi ainult kuus aastat, nagu paljude teiste Euroopa ja maailma riikide jaoks. Kulus peaaegu 55 ränka aastat, enne kui meie lapsed said taas kooli minna vabal maal, kus polnud enam võõraid sõdureid. Nende 55 aasta jooksul tuli meie rahval üle elada jubedusi, mille kirjeldamiseks on raske sõnu leida. Nõukogude võim ei hävitanud ainult meie riiki. Küüditamiste, mas-

simõrvade ja venestamisega võideldi meie keele, kultuuri ja kogu meie rahva vastu. Võideldi meie tuleviku vastu. Selleks, et enam kunagi ei sünniks Eesti riiki.

Aga läks teisiti. Meie rahva vabadusiha võitis vägivalla. Meie pisike rahvas osutus tugevamaks kui maailma kõige jubedamad hirmuvalitsused. Et see nii läks, selles on suuri teeneid kõigil vabadusvõitlejatel: metsavendadel, soomepoistel, kaitselahingute veteranidel, vabadusvõitluses osalenud koolilaste põrandaaluste ühenduste liikmetel, okupantide valede vastu võidelnud dissidentidel.

Head sõbrad! Me oleme täna kogunenud siia tähistama võidupäeva, viimase Vene sõduri lahkumise aastapäeva. Täna möödub 26. aastat päevast, mil meie ühist võitlust kroonis edu ja me saime lõplikult vabaks. Täna võidupäeva puhul otsustasin ma autasustada Tammepärja aumärgiga 29 vabadusvõitlejat ning vabadusvõitluse ja vastupanuliikumise mälestuse jäädvustajat. Kõik nad on andnud oma panuse meie rahva hüvanguks mitte töökohustuse tõttu, vaid vabatahtlikult, armastusest ja truudusest Eesti riigi vastu. Kuid tänasel võidupäeval tahan ma meenutada ka neid tuhandeid vabadusvõitlejaid, kellele saatus ei andnud võimalust näha vaba Eestit. Mõelgem täna tänutundega ka neile vaba Eesti eest langenutele, keda meie seas enam pole. See on ka nende võit ja nende võidupäev. Meie ühine kohus on teha kõik selleks, et rahvas oma kangelas ei unustaks; et meie lapsed ja lapselapsed teaksid, millist hinda on nende vanemad maksnud vabaduse eest, mis praegu tundub nii enesestmõistav.

Soovin teile kõigile tugevat tervist ja ilusat võidupäeva jätku! Hinnakem ja armastagem oma riiki ja kaitskem seda kõikjal! Olge tugevad nagu tammed! Elagu Eesti!

JUSTIITSMINISTEERIUM

MINISTRI KÄSKKIRI

26.08.2020

nr 42

Vabaduse Tammepärja aumärkide andmine 2020

Vabariigi Valitsuse seaduse § 49 lg 1 p 3 alusel ja kooskõlas justiitsministri 30.05.2019 käskkirjaga nr 49 „Vabaduse Tammepärja aumärgi statuut“ ning lähtudes justiitsministri 01.06.2018 käskkirjaga nr 55 „Vabaduse Tammepärja aumärgi väljaandmise komisjoni moodustamine“ moodustatud hindamiskomisjoni ettepanekust:

Annan Vabaduse Tammepärja aumärgid järgmistele isikutele:

1. Laur Sits
2. Heino Tina
3. Aleksander Kalamats
4. Erich Lillioja
5. August Tuisk
6. Endel Sild
7. Ülo Subbi
8. Joosep Toim
9. Robert-Rudolf Volk
10. Linda Pikkani (Oeselg)
11. Enn Peterson
12. Arvo Põlluste
13. Erik Täht
14. Kaie Mägi
15. Tõnis Tõnisson
16. Prohhor Loomik
17. Helju Kaar
18. Taimo Kask
19. Romet Pazuhaniš
20. Kaarel Aluoja
21. Helmuth Pastarus
22. Jüri Tiinas
23. Hans Savisik
24. Harry Erm
25. Reemet Sits
26. Valdo Raidma
27. Ken Poola
28. Eldor Pärn

JUSTIITSMINISTEERIUM

MINISTRI KÄSKKIRI

27.08.2020

nr 43

Vabaduse Tammepärja aumärgi andmine 2020

Vabariigi Valitsuse seaduse § 49 lg 1 p 3 alusel ning arvestades justiitsministri 29.06.2018 käskkirja nr 60 „Vabaduse Tammepärja aumärgi statuut“ üldsätteid:

Annan Vabaduse Tammepärja aumärgi järgmisele isikule:

1. Jüri Trei

(allkirjastatud digitaalselt)

Raivo Aeg
Justiitsminister

Vastupanuvõitluse päev Metsakalmistul ja Keila kirikus 22.09.2002

Täna, 22. septembril tähistati vastupanuvõitluse päevaga ligi pool sajandit kestnud võitlust Eesti iseseisvuse taastamise nimel. Eesti Vabastusvõitlejate Tallinna Ühendus kogunes kell 14 Metsakalmistul Otto Tiefi hauale. Seejärel sõitsime Keila, kus esmalt külastasime Keila Kooli.

Riigivanemate mälestusjumalateenistus toimus sel aastal kell 16.00 Keila Miikaeli kirikus. Riigipeade auks süütasid 16 küünalt EELK peapiiskop Urmas Viilma ja Keila linnapea Enno Fels. Päevakohase kõne esitas Konstantin Pätsi Muuseumi esimees Trivimi Velliste.

MEENUTUSI AJALOOST

Juminda miinilahing 28.-30. augustil 1941. Okupantide häbiväärne pagemine

Hanno Ojalo

Terminist miinilahing

Juminda miinilahingu nime saanud sõjasündmus kujutas endast erilist merelahingut, kus Balti laevastiku jõud, liikudes Tallinnast Leningradi, kandsid suuri kaotusi sakslaste-soomlaste veesatud miinitõketes ja Saksa lennuväe õhurünna-kutes. Kuigi vene laevu ründasid paaril korral ka Saksa ja Soome torpeedokaatrid, ei olnud neil tulemusi.

Kahepäevane surmaretk

28. augustil 1941 vallutasid pealetungivad Saksa väed Tallinna. Punalipulise Balti laevastiku peajõud koos kiiruga ja ülepeakeela laevadele laaditud sõjaväelaste ja eraisikutega alustas põgenemisteede Kroonlinna ja Leningradi poole. Kokku asus teele ligi kaks ja poolsada alust. Selleks tuli laevadel läbida Tallinnast Kroonlinnani 175-meremiiline (321 km) teekond, millest põhiosa 250 km Suursaareni, kulges piirkonnas, kus puudus oma lennuväe kaitse õhust ja 120 km etapp oli täis tihedamaid või hõredamaid miinitõkkeid. Miinid olid Soome lahe keskossa Juminda neeme ja Soome ranniku vahele veesanud Soome ja Saksa sõjalaevastik.

Esialgu suutsid venelaste konvolid hoida kiilveerivi, kuid üsna varsti läks rivi segi. Miinitraalerid suutsid puhtaks traalida üsna kitsa faarvaateri (eri andmetel 200-500 m), millest väljumine oli üliohtlik. Kuid loomulikult sattus ujuvaid miine ka puhtakstraalitud laevateele. Miinilahingus ellujäänute hilisemate tunnistuste kohaselt järgnes kaos ja juhitamatu edasiliikumine deviisi all „Päästku end, kes suudab!“

Järgnes kohutav tapatalgu. Tihedalt mineeritud Soome laht vappus plahvatustest. Laev laeva järel kadus veepinnalt ning laevaruumidesse

paigutatud tuhandeid haavatuid, ujumisoskusega punaväelasi ja eraisikuid ei suutnud keegi aidata. Meri oli täis uppuvaid inimesi, vähesed suudeti sealt üles korjata. Hävitustöö jätkus ka järgmisel päeval, siis oli põhiroll juba Saksa pommilennukitel.

Olgu veel öeldud, et samaaegselt laevade sissesõiduga Juminda miinitõkkesse, avasid Juminda poolsaarele sakslaste poolt ülesseatud suurtükid tule ida poole rühkiva laevaväe suunas. Hävitaja „Svirepõi“ tõmbas laevaderivi ette suitsukatte ja Juminda patareid jäid selleks korraks vait. Juba enne seda oli korraks laevade pihta tule avanud ka soomlaste Mäkiluoto saarel asuv 305 mm suurtükipatarei, kuid lõpetanud selle ruttu, kuna venelased olid väljaspool laskeaugust.

Lisaks üritasid 28.-29.augusti öösel Balti laevastiku laevakaravani rünnata Soome ja Saksa torpeedokaatrid, kuid tugeva tõrjetule tõttu õnnestus soomlastel uputada vaid üks mootorpurjekas, sakslased jäid hoopis tulemusteta.

Hukkunud laevade ja inimeste arv

Tehkem mõned kokkuvõtted, palju hukkus Juminda miinilahingus 28.-30. augustil Soome lahel laevu ja inimesi. Seejuures arvestagem kaotuste hulka muidugi ka need laevad, mis eelmisel päeval vigastatuina uppusid alles 30. augustil. Sõjalaevadest jäid sel teekonnal kadunuiks (ehk teisisõnu uppusid) 5 hävitajat, 3 traalerit, 3 vahilaeva, 2 allveelaeva, 1 torpeedokaater, 1 suurtükipaat, 1 väike allveelaevahävitaja, 4 vahikaatrit ja 1 Q-laev; kõike kokku 22 laeva. Lisaks oli liider „Minsk“ nii raskelt viga saanud, et jäi remonti kuni 1943. aastani, sama saatus tabas ka mitut hävitajat.

Rahuaegseist tsiviillaevadest ja sõjalaevastiku abilaevadest kolis Neptuni juurde või jäädavalt madalikule 20 transpordi- ehk kaubalaeva, 1 staabilaev, 1 ujuvtöökoda, 1 jäämurdja, 1 tanker, 1 sidelaev, 2 hüdrograafialaeva, 2 päästelaeva, 5 puksiiri, 1 teadmata otstarbega väikeaurik („Petergof“), 1 torpeedotransport, 1 mootorpurjekas ja 3 praami; kõike kokku 40 laeva.

Ja kui me sõjalaevad ning muud laevad kokku liidame, saame sellel surmateekonnal hukkunute koguarvuks 62 laeva.

Lisaks sellele jäi Balti laevastik ilma veel põgenenud ja kaaperdatud laevadest – need olid kaks puksiiri „Paldiski” ja I-18, lisaks üks tuukripaat VP-6.

Seega kaotas Balti laevastik kokku Juminda miinilahingu tulemusena 65 suuremat ja väiksemat laeva.

	Asus teele	Jõudis kohale	Hukkus teel
Sõjaväelased	9000	7000	2000
Mereväelased	20 000	11 000	9000
Meeskonnaliikmed	800	600	200
Tsivilistid	13 000	8000	5000
Kokku	42 000	27 000	15 000

Muide, 27 tuhandest eluga pääsenust koguni 16 tuhat kas korjati välja merest või päästeti Suursaare ja Vaindlo saare rannale uppumise vältimiseks kinnisõidetud laevadelt, mis ei ole halb tulemus.

Eestlased Juminda miinilahingus

Eesti laevad

Muidugi huvitab lugejaid kogu selle suure merel toimunud katastroofi juures ka see, kui palju oli hukkunute hulgas eestlasi. Ja samuti see, kui palju eesti laevu põhja läks.

Laevadega on muidugi lihtsam. Balti laevastikku võetud endistest Eesti Vabariigi sõjalaevadest tegi 28.-29. augusti teekonna kaasa 6 alust (vahilaev „Pikker“, allveelaevad „Kalev“ ja „Lembit“, suurtükipaat „Tasuja“, torpeedopaat „Sulev“, miinitraaler „Vaindlo“) ja kõik nad jõudsid terve nahaga Kroonlinna. Kuid hukkus „Hiu-

saar“, mis oli ametlikult Balti laevastiku Q-laev ehk „lõkslaev“ (see laev ei olnud ametlikult Eesti merejõudude koosseisus). Kaasa ei võetud kolme alust: suurtükipaat „Mardus“ lasti põhja juba Tallinna sadamas, „Keri“ ja „Tahkona“ aga lihtsalt hüljati sealsamas. Juba enne seda olid hukkunud miiniveeskja-traaler „Suurop“.

Endistest suurematest tsiviillaevadest asus teele 13 ja tervelt jõudis kohale ainult kaks - jäämurdja „Suur Tõll“ ja aurik „Kumari“, hukkusid „Vironia“, „Lake Lucerne“, „Naissaar“, „Järva-maa“, „Kumari“, „Ella“, „Ergonautis“, „Alev“, „Vormsi“, „Atta“, „Wilma“.

Ka Balti laevastiku abilaevad „Lood“ ja päästelaev „Meteor“ jõudsid tervelt kohale. Erinevate väiksemate purjekate ja muude aluste osas on raske täpseid nimesid esitada.

Eesti inimesed

Hoopis keerulisem on lugu eestlastega, kes laevadel olid. Kes nad täpselt olid, kas sattusid nad laevadele vabatahtlikult või sunniviisil ja kui palju neist Soome lahe voogudesse kadus?

Eelkõige põgenesid punase okupatsiooni-võimu käsilased ja kaasajooksikud – kommunistid, komnoored, parteitu punaaktiiv, hävituspataljonn-lased, militsionärid – kõik, kel oli õigustatud põhjus karta arveteklaarimist toimepandud kuritegude eest. Neid võis oodata kas hukkamine või koonduslaager. Siia kategooriasse saab liigitada ka ENSV „valitsuse“, Ülemnõukogu, rahvakomissariaatide tegelased ja töötajad ning nende pereliikmed.

Võib arvata, et teatud arv inimesi võeti sunniviisiliselt kaasa tööstusettevõtete evakueerimisel, samuti eestlastest meremehed - transpordilaevade meeskonnad (kokku ehk paarsada meest, sealhulgas Hermann Tõnissoo, Herman Sergo jt). Aga ka need üksikud eesti mereväelased, kes olid veel jäänud sõjalaevade meeskondadesse (näiteks allveelaevadel „Kalev“ ja „Lembit“ kokku kuus meest).

Mobiliseeritutele on olukord juba keerulisem – tegelikkuses suutsid punavõimud lõviosa kokkuaetud mobiliseeritute laevadele panna enne 28. augustit (juba alates 3.juulist). Kuid viimase 21. augustil väljakuulutatud mobilisat-

siooni käigus kokkuaetud eesti mehed – neist võis tõesti osa sattuda ka Juminda miinilahingusse. Viimane suurem ports asus teele küll 24. augustil „Eestirannal“ ja „Õrnel“ ja suurem osa neist pääses ka hiljem koju tagasi. Just sellest seltskonnast jäid kahel laeval („Mihkel“ ja „Pärnumaa“) olevad mopimehed - 1100 meest - jäid õnnekombel maha Tallinna sadamasse. On väiteid, et mobiliseeritud oli tankeril nr 12 ja „Naissaarel“, mis hukkusid 29. augustil. Neist esimesel võis hukkuda 600 ja teisel 400 mopimeest – seega kokku 1000 õnnetut eesti meest. Kuid need andmed ei ole kõige usaldusväärsemad...

Ja viimane kategooria – vangid. Mingi osa neid suudeti ära vedada juba juulis-augustis, kuid üks laev „Jaen Teär“ suudeti ära kaotada Tallinna sadamas ja seal olevad vangid pääsesid.

Osa eestlasi evakueeriti haavatutena.

Kui püüda koostada hukkunud eestlaste nimekirja, siis tuleb see üsna kesine. Nõukogude okupatsiooni perioodil käidi välja paar tähtsamat punategelase nime, keda austati suurte kangelastena: Johannes Lauristin, Sergei Kingissepp, Kristjan Seaver, Ivan Laube, Adolf Pauk. Väiksemate tegelaste nimesid ei peetud vajalikeks üldse mainida ja nende nimesid on ka tänapäeval keeruline tuvastada. Igal juhul oli nende hulgas vähe neid, kes ei olnud uppumissurma ära teeninud... Kuid nagu ikka juhtub, oli ka neid punategelasi,

keda meri ei tahtnud – nii olevat legendi kohaselt saarlane Aleksander Aben (vasaksotsist kommariks hakanud mees) hulpinud palgijupi külge klammerdunult 11 tundi meres, enne kui omad ta ära päästsid...

Seevastu tegid katsumuse edukalt läbi jäämurdjale „Suur Tõll“ asunud parteibossid – Nikolai Karotamm, Arnold Veimer, Hendrik Allik, Harald Haberman

Kokku võttes – kas eestlasi hukkus Juminda miinilahingus tuhat, kaks või kolm tuhat – on selgusetu.

Sõjaajalukku läheb Juminda miinilahing oma väga suure ohvrite arvuga – 15 000 hukkunut ületab ka tuntud oktoobris 1944 USA ja Jaapani mereväe vahel peetud Leyte merelahingu ohvrite arvu (11 000 – 12 000).

Ja lõpetuseks – olemasolevate andmete põhjal oli ka tegemist ainulaadse sündmusega, sest vastaspool (sakslased ja soomlased) ei kaotanud Juminda miinilahingus mitte ainsatki inimest. Teadaolevalt sai küll tabamuse üks Saksa pommilennuk, kuid piloodil õnnestus see Eesti territooriumil maandada...

Hukkunute mälestamine

Teise maailmasõja lõpust on möödunud juba 75 aastat ja juba aastaid mälestatakse 28. augustil Juminda neemel, kuhu on püstitatud 2001. aastal ka mälestusmärk, kõiki hukkunuid.

MEENUTUSI AJALOOST

LÜHIKE ÜLEVAADE ÖÖLAHINGULENNU- ÜKSUSTE LOOMISEST JA ARENGULOOST II MAAILMASÕJA AJAL NÕUKOGUDE JA SAKSA ÕHUJÕUDUDE IDARINDEL AASTATEL 1941–1944

Selliseid lennusalkeid (Befehlskampfstaffel'eid) hakati juba oktoobris 1942 ka teistes õhulaevastikes ja õhuväekomandotes kogu idarinde ulatuses käsu korras moodustama. Mõnevõrra takistavalt mõjus lennusalgade moodustamisele alguses asjaolu, et lennusalgad olid ajutised, nii-öelda “uue relva” katsetamiseks loodud. Uued, käsu korras moodustatud lennusalgad andsid aga õhulaevastike ülematele võimaluse rindel toimuvatele muutustele kiiresti ja paindlikult reageerida. Lennukitena kasutati nendes lennusalgades põhiliselt õppe-treeninglennukeid Arado Ar-66 ja Gotha Go-145 ning vananenud luurelennukeid Heinkel He-46, aga mõnel pool olid käigus ka Junkers W-34, Henschel Hs-126 ja Focke Wulf Fw-58.

1942. aasta oktoobri lõpus kiirenes Befehlskampfgruppen'ide moodustamine Hitleri otsesel käsul, kes nõudis, et lennuvägi alustaks kiiresti ja efektiivselt võitlust Leningradi varustamisega üle Laadoga järve jää. Ta heitis lennuväele ette, et kui maa- ja merevägi kasutab suures ulatuses ka sõjasaagiks saadud relvi ning varustust, mis alati ei ole täiesti esmaklassilised, on lennuvägi senini ainult esmaklassilise varustusega tegutsenud. Kasutusele tuleb võtta ka vananenud lennukid, nii nagu venelased seda teinud on, et rohkem lahingulende sooritada. Ta andis lennuväele käsu idarindel rindelähedaste ülesannete täitmiseks ja õiseks võitluseks vanemad lennukitüübid kasutusele võtta. Vastast tuleb kogu rinde ulatuses jooksvalt öösiti häirida [1].

Et idarindel paiknevates õhulaevastikes ja lennuväekomandodes olid Befehlskampfstaffel'id käsu korras juba moodustatud või moodustamisel, võib Hitleri käsku 25. oktoobrist 1942 käsitleda kui häirimistaktika väljatöötamise käivitamist. Sellele järgnes juba lühikese aja jooksul Befehlskampfstaffel'ite ümbernimetamine häirimis-pommitusüksusteks (Störkampfverbände või Störkampfgruppen). Koos sellega toimus ka seni ajutiste üksuste staatuses olnud lennusalgade alalisteks muutmine ja laiendamine. Üha suurema hoo sai õhulaevastike juurde häirimis-pommitajate lennugruppide (Störkampfgruppen) moodustamine. Ettenähtud koosseisuks (Sollbestand) häirimislennusalgadele oli nüüdsest 20 lennukit salga kohta koos vastava arvu lendurite ja pardalaskuritega.

Aastavahetuseks 1942/1943 oli moodustatud nii häirimispommitajate grupe kui ka üksikuid lennusalke, vastavalt [1]:

1. Õhulaevastiku juurde 4 lennusalga Störkampfgruppe,

- Lennuväekomando Ost juurde 2 lennualka (Störkampfstaffel),

- Lennuväekomando Don juurde 4 lennualga Störkampfgruppe,

- 4. Õhulaevastiku juurde 3 lennualka (Störkampfstaffel). Neist kaks lennualka aga novembris likvideeriti ja suunati maaväkke, kus nad Stalingradi lahingu käigus jaanuaris hävisid. 4. Õhulaevastiku juures loodi täiendavalt veel üks lennualk, mis allutati

4. Lennukorpusele. Ka 3 sidelennusalka nimetati 1942. aasta detsembris täiendavalt ümber häirimis-pommitajate salkadeks (Störkampfstaffel)

Konsolideerumisfaas märtsist-oktoobrini 1943

Moodsate kahemootoriliste pommituslennukite ja nende meeskondade kaotused olid idarindel nende lennukite rakendamisel lähivõitlus- ja lahingulennukitena tõusnud väga kõrgele. Nii näiteks kaotas Saksa lennuvägi ajavahemikus 1. mai – 30. november 1942 kokku 10 500 lennukit, sealhulgas 3 200 pommituslennukit, mis valdavalt olid idarindel kaotatud. Suured olid ka lennukimeeskondade kaotused – langenuid ümmarguselt 3 700 meest, umbes 3 700 meest teadmata kadunud ja 2 700 meest haavatud [1]. See sundis näiteks 1. Õhulaevastiku ülemat, kindralkolonel Kellerit 1942. aasta detsembris pöörduma kõrgemale poole palvega, et kahemootorilisi Junkers Ju-88-id ja Heinkel He-111-sid ei rakendataks enam otseseks maavägede toetuseks, vaid kasutataks ainult operatiivülesannete täitmiseks, mille sihtmärkideks oleksid näiteks laevaliiklus Volgal, kaugemal tagalas olevad õlirafineerimistehased, raudteetöökojad jne. Lähivõitluslennukitena olid kerged, liikuvad, kiired lennukid tunduvalt edukamad kui kahemootorilised pommitajad. Paraku sundis olukord aga ikka ja jälle kahemootorilisi pommitajaid lähivõitluslennukitena maavägede vahetuks toetuseks kasutama.

Ka 4. Õhulaevastiku ülem kindralfeldmarssal von Richthofen andis korralduse, et pommitusüksusi, mida saab kasutada sügaval vastase tagalas olevate objektide ründamiseks, võib ainult erandjuhtudel otseseks maavägede toetuseks lähivõitlusüksustena kasutada. Richthofen andis ka korralduse, et öised häirimis-pommituslennud peavad toimuma komandeerivate kindralite ja diviisikomandöride initsiatiivil, nii et need vastasele tõsiseid kahjustusi põhjustaksid. Lennata tuleb alates õhtuhämarusest päikesetõusuni. Esmakordselt mainiti ka häirimis-pommitusüksusi (Störkampfverbände) koostöös teiste lennukisüste ja nende ülesanded määrati kindlaks.

Lisaks öistele pommituslendudele tegutseti ka partisanüksuste vastu.

Toimus ka mitmeid üksuste ümberformeerimisi ja uute üksuste moodustamisi.

Kui rääkida loodud häirimis-pommitusüksuste tegevusest, siis näitena võiks järgnevalt pisut vaadelda 1. ja 6. Õhulaevastiku häirimis-pommitusüksuste tegevust 1943. aastal [1].

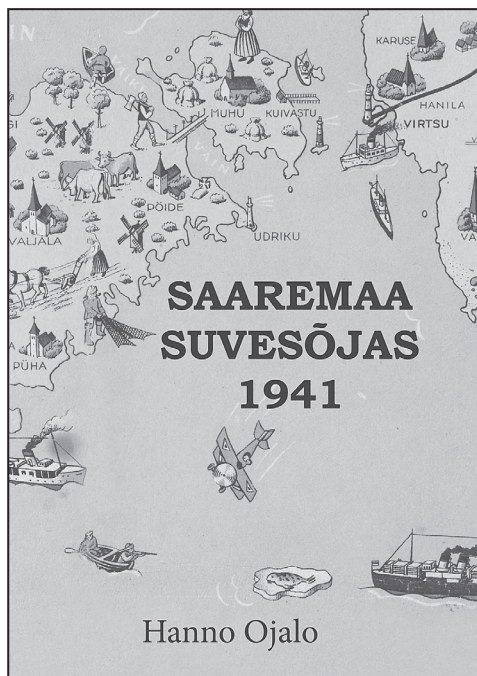
1. Õhulaevastiku Störkampfgruppe kasutuses oli keskmiselt umbes 56 lahinguvalmis (Einsatzbereit) lennukit. Kasutatavateks lennukitüüpideks olid Ar-66, He-46, Go-145 ja Fw-58. Veebruaris sooritas grupp 11 lennupäeva jooksul vastase lähitagalasse 1095 lahingulendu, märtsis sooritati 22 lennuöö jooksul aga 3052 lahingulendu. Maksimaalne ühe öö jooksul sooritatud lendude arv saavutati 13. märtsil, mil tegutses 281 lennukit (sakslased kasutasid moodust, mille puhul iga lend läks rakendatud lennukite arvestuses eraldi lennukina arvesse, s.t. kui üks lennuk sooritas öö jooksul näiteks 4 lendu, siis loeti, et rakendati nelja lennukit). Vastavalt sellisele arvestusele rakendati sel ööl 135 Ar-66-t, 82 He-46-t, 59 Go-145-t ja 5 Fw-58-t. Sihtmärgid paiknesid X Armeekorpuse ruumis, Staraja Russa ümbruses. Aprillis lahingulendude arv vähenes, tõenäoliselt halva ilma, aga ka lennukite arvu vähenemise tõttu, sest 9. aprillil oli 3. lennusalga lennuväljal Gatšinas vastase mürsutabamuse tõttu 8 He-46 ja 4 Ar-66 rivist välja langenud (see näitab, kui lähedal paiknesid öiste häirimis-pommitajate lennuväljad rindele).

Et Luftwaffenkommando Ost nimetati 6. mail 1943 ümber 6. Õhulaevastikuks, siis nimetati ka 1. Õhulaevastiku Störkampfgruppe ümber 6. Õhulaevastiku Störkampfgruppe'ks ja ta tegutses edaspidi 6. Õhulaevastiku alluvuses. Grupi edasine tegevus hõlmas lisaks häirimislendudele rindel suurel määral ka partisanidevastast võitlust, mis toimus põhiliselt Brjanski piirkonnas. Siin suudeti partisanide tegevust Heeresgruppe Mitte tagalas läbiviidud pommituslendudega partisanide laagritele, punkritele ja isegi ühele partisanide kasutuses olnud lennuväljale tunduvalt häirida.

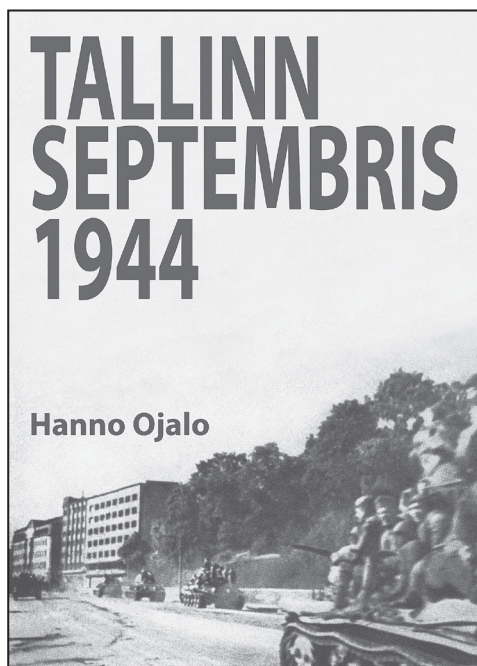
järgneb)

Uued raamatud

Soovi korral küsida Eevi Laula või Marek Nummu käest.

Raamat annab ülevaate sõjasündmustest Saaremaal, Muhus, Ruhnus ja Abruksal. Juttu tuleb Saaremaa metsaven-
dadest, kahest küüditamisest, mobilisatsioonist ja hävituspa-
taljonist. Pikemalt peatutakse sõjategevusel, punasel terroril
ja eestlaste üksustel mõlemal pool rindejoont. Lisatud on
sõjaohvrite nimekirjad.

Raamat annab ülevaate seitsmest päevast septembris 1944
(17.-22.september), kui Tallinnas vahetus Saksa okupatsioo-
nivõim NSV Liidu omaga. Samal ajal püüdsid eestlased taas-
tada iseseisvust, tegevust alustas Otto Tiefi valitsus, põgeneti
üle mere Saksamaale ja Rootsi, linnas toimusid relvakokku-
põrked pitkameeste ja sakslaste vahel, Pikka Hermannini hei-
sati taas Eesti lipp. Kõike seda saatis paraku ka rüüstamine,
purustamine ja purjutamine.

BORIS TAKK

1925–2020

Vabadusvõitlejad mälestavad lahkunud sõjameest Boris Takki, keda meenutab järelhüüdes Erki Nurk.

Boris Takk sündis Viljandis 12. septembril 1925. aastal. Lapsepõlves omandas ta lastehoius saksa keele ja said selgeks nii esinemisoskus kui noodid, millele hiljem lisandusid sportvõimlemine jm, kuni suuremaks huviks kujunesid vettehüpped, kus Boris sai juulis 1943 Eesti noorte meistriks vettehüpetes.

Tehnikahuvilisena astus Boris 1942. aastal Tartu tehnikumi masinaehitust õppima, kuni 1943 sai laomehe koha sõjaväe autoremontitöökojas praktikal olles, ja perega loodeti, et perekonna ainus laps pääseb sõtta minekust. Kuid siiski Boris mobiliseeriti ja sõjatee algas 3. novembril 1943.

Sõjakäik: Heidelaagrisse jõuti 17. novembril. Boris sattus III ringi 36. barakki nimega “Kindergarten”. Hinlegen!-Auf! Marsch -Marsch! – nii igapäevaselt, kuni noorsõduritest valiti välja 500 noort, kes lahkusid Ukrainasse Pz.Gren.Btl.”-NARVA” täienduseks. Boris väljavalituks ei osutunud ja õppused käisid edasi, kuni jõulude aegu haigestus ta difteriiti ning seejärel kohe ka kollatõppe.

Tervenenuna saabus Eestisse Kloogale 25. veebruaril 1944 ja komandeeriti tänu sealsele Viljandi poistele ning keeleoskajana ühe grupiga Berliini ja Dresdenisse. Tagasi saabuti peale 9. märtsi Tallinna pommitamist, 17. märtsil andis Boris alles vande ja kuna tervis hakkas jällekord käest minema, siis enne rindele saatmist läks hüppesse koju, kus ta organiseeriti haiglaravile.

Paranenuna läks ta tagasi Kloogale Genesungs Komp.’sse, kust komandeeriti Art. Rgt.20 ’le Leetu hobuseid tooma. Naasnuna valiti sohvid-mootorratturid Alaveresse/Kehrasse koolitusele. Kehrast saadeti Narva rindele remonditud autod, ühe roolis ka Boris.

SS-Jagdverbandi’i koosseisus saadeti Boris Tartu ja Peipsi äärde partisane püüdma, kuni bensiinipuudusel tegevus lõpetati ning naaseti Kehrasse. Alaveres likvideeriti autokool ja Boris sai käsu suunduda väikse grupiga diviisi staabi juurde Kuremäele, edasi Jõhvi, ja peatuti Konsu järve ääres mõned päevad kuni kogu rinde taganemisel läbi Rakvere ja Tapa Tallinnasse, kust Boris otsustas minna koju Viljandisse vanemate juurde.

Edasi järgnesid varjamised ja metsavenna elu kuni kuulutati amnestia, Boris tuli välja ning jätkas õpinguid Viljandi Gümnaasiumis. Rahvamuusikuna tegutses ansambelis “Lustipill”, mille raames musitseeris ja oli sõbraks ka siinkirjutaja isaga...

Boris lahkus meist 5.8.2020. Puhka rahus, hää Sõber!

VABALE EESTILE TRUU SURMANI

SEPTEMBER

Salme Dordelt 03.09.1930
Jaan Rand 09.09.1924
Kai Maitla Brauer 12.09.1944
Vello Rääk 16.09.1925
Ott Valgma 20.09.1921
Einar Johansson 25.09.1932
Uno Känd 27.09.1926

OKTOOBER

Lembit Kaselaan 03.10.1924
Harri Lugu 11.10.1950
Arved Valge 12.10.1927
Aksel Peetsalu 17.10.1925
Rein Kork 17.10.1942
Ralf Kaup 18.10.1929
Evi Laula 20.10.1941
Endel Arikas 22.10.1926
August Roots 24.10.1923

Infolehe toimetis: H. Ojalo - toimetaja, U. Sirp - kujundaja

Eesti Vabadusvõitlejate Liit

Aadress: Toompea 8, Tallinn, 10142

Kontakt: Tel. 666 04 30

e-post: vabadusvoitlus@hotmail.ee

<http://www.evvl.ee>